

Мр Милан Мијалковски, пуковник

Многе државе у савременом свету суочене су с проблемом тероризма. Оне се од њега бране на разне начине, односно аутентичним моделом одбране, а неке и посредством коалиционог модела. Не постоје одговарајући закључци о томе који је од та два модела поузданији и ефикаснији. Међутим, сигурно је да се тероризам проширио у светским оквирима, с тенденцијом даљег ширења, а Организација уједињених нација му не придаје одговарајући значај и не покушава да о њему заузме јасне ставове.

Пошто је навео нека основна обележја тероризма у свету, аутор чланка указује на немогућност договора о одбрани од тог светског зла на скуповима субјеката међународне заједнице (на пример, у Шарм ел Шеику) изван институција ОУН, где се обично расправља само о једној врсти тероризма, с унапред формулисаним једностраним ставовима. Због тога, сматра аутор, релевантни субјекти међународне заједнице треба да се на прави начин суоче с тероризмом, а ОУН, на глобалном плану, уз доследно спровођење заузетих ставова у пракси, може најуспешније да се супротстави том виду опасног насиља.

Увод

Супротности и конфликти у савременом свету не могу се превазићи тероризмом недржавних субјеката или држава. На жалост, тероризам је веома изражена појава у међународној заједници. Блиски исток, Балкан, Чеченија, Алжир, Шпанија, Француска, Велика Британија и САД само су неке микролокације или жаришта на којима влада то опако насиље. Узроци и вишеструка међусобна повезаност носилаца тероризма, с једне стране, и фанатизам који испољавају у покушајима да остваре своје (политичке) циљеве, с друге стране, неминовно намећу питање да ли се тероризам може искоренити, односно да ли је могућа ефикасна одбрана од тероризма.

Ефикасна одбрана од тероризма је наизглед могућа. Јер, основно обележје сваке организације, нарочито државе, јесте њена спремност да се брани од свих који је угрожавају, па и од носилаца тероризма. Затим, преовлађује број држава у свету које се званично изјашњавају против тероризма као средства политичке борбе. У вези с тим су и ставови Организације уједињених нација, као и многих других међународних организација, а несумњиво је да су недужни грађани, који су најчешћа жртва, најревноснији противници тероризма.

Вербално изјашњавање против тероризма нема велику вредност ако га не прати одговарајуће (доследно практично) деловање. На жалост, усклађеност између политичке подршке и деловања постоји само у случајевима када се од тероризма бране властите вредности и интереси. Када је реч о интересима других држава нападнутих тероризмом, гледишта и деловања су често толико у супротности да индиректно, па и директно, подстичу носиоце тероризма на деструкцију. Мали су изгледи да се тај основни став појединих држава промени, што борбу против тероризма у свету уопште чини изузетно сложеном.

Основна обележја тероризма у савременом свету

Теоријско одређење неког појма значајно је за његово свеобухватније сагледавање и сазнавање. Иако тероризам спада међу најсуровије облике насиља, како унутар појединих држава, тако и у међународној заједници у целини, не постоји за њега општеприхваћена дефиниција. Отуда је неодређеност прво значајно обележје појма *тероризам*.

Подвргаваши 109 дефиниција о тероризму критичкој анализи, Alex P. Schmid је установио да се у њима стално појављују 22 елемента чија се суштина своди на закључак да је тероризам смишљен акт насиља ради остваривања неког политичког циља, и то посредством изазивања страха код објекта напада.¹

С обзиром на то да је тероризам сложена активност, изузетно је значајно да се одреде основни елементи тог процеса: носилац – жртва – посматрачи – ефекти. На основу њихове анализе може се одговорити на питање зашто је појам *тероризам* теоријски непрецизно и непотпуно одређен. Наиме, неспорно је да је тероризам акт насиља у функцији намерног изазивања страха код грађана или нарушавања ауторитета државе, као и да носиоци тероризма тим методом теже да постигну конкретан политички циљ, али на основу тих елемената постоје различита и потпуно супротна гледишта о томе ко се све сматра терористом и зашто у међународној заједници не постоји став о нелегитимности тероризма.

Процес тероризма је подложен провери. Ту карактеристику треба узимати у обзир због тога што субјект који тероризам користи као средство за постизање својих политичких циљева израђује глобалан и конкретан план. Према сазнањима и њиховој процени, план се током спровођења, по потреби, може мењати. Најчешће, могућа су три исхода плана: да носилац тероризма оствари постављени циљ, да делимично или потпуно одустане од његовог остварења или да га жртва (објект напада) онемогући у томе.

Проверљивост је поуздан оријентир за идентификацију основних елемената терористичке делатности: 1) субјекта, односно носиоца који примењује тероризам; 2) објекта, односно жртве која се напада, и 3) ширег аудиторијума (посматрачи). У вези с тим, могу се појавити и

¹ A. P. Schmid, *Political terrorism*, Amsterdam, North Holland, 1983, p. 76–77.

бројне специфичности. На пример, без обзира на то да ли је држава, недржавни субјект или неко трећи носилац тероризма, најзначајније је да се открије шта је пресудно утицало на њега да се определи за примену тог облика насиља. Утврђивање и свестрани обухват узрока и мотива омогућавају одговоре на питања: зашто одређени носилац користи тероризам као средство за постизање политичких циљева; против кога и где (у матичној земљи или изван ње) примењује тероризам; на који се начин испољава тероризам (селективан, пунктовни, масовни, побуњенички), односно које облике, методе и средства носилац примењује; у којим условима и околностима, дакле *када* и *којег* интензитета, односно *колико* учестало носилац примењује тероризам, и какве резултате (*ефекти*) постиже, чиме се заокружује процес анализе тероризма с аспекта носиоца.

Другачији су проблеми са којима се суочавају жртве тероризма. Несумњиво, основни проблем је у томе да ли је жртва својим понашањем дала повод и разлог носиоцу или носиоцима тероризма да је нападне. На основу искуства, занемарљив је број жртава тероризма, посебно када је реч о државама које су узрочници примене тероризма на свом тлу. Та чињеница је веома значајна за организовање и спровођење одбране од тероризма, првенствено с ослонцем на властите снаге, нарочито уколико се терористичка делатност одвија претежно унутар земље жртве.² На пример, СР Југославија је донедавно оптуживана за наводно кршење права појединих националних мањина. Сада преовлађује став чланица међународне заједнице које схватају да је СРЈ решила статус националних мањина према светским стандардима и да доследно поштује њихова права. На жалост, поједине земље, иако не оспоравају те чињенице и знају да део припадника појединих националних мањина, под снажним утицајем екстремиста и терориста, бојкотује своја права, подгрејавају код тог деструктивног елемента лажну наду да им могу обезбедити статус државе. Таква спрега је најизраженија између шиптарских терориста из СРЈ и њихових иностраних спонзора, а испољава се, између осталог, сукцесивним терористичким нападима против СРЈ (у 1995. и 1996. години извели су тридесетак оружаних напада, у којима су убили девет, а ранили 14 припадника МУП Републике Србије и Војске Југославије). Дакле, СР Југославија је, без икаквог разлога, жртва напада терориста који уживају инострану подршку. Несумњиво, модел одбране СРЈ од тероризма био би још ефикаснији уколико би се спонзори шиптарских терориста одрекли својих илузија.

У пракси се показало да поједине земље које су својевремено спонзорисале терористичке организације припадници тих састава касније жестоко нападају. То је драстично испољено 25. јуна 1996, када

² Према мишљењу Војина Димитријевића, тероризам се, на основу носилаца и непосредних извршилаца, класификује на следећи начин: 1) држава против недржавног субјекта; 2) недржавни субјект против државе, 3) недржавни субјект против других недржавних субјеката, 4) држава против државе, и 5) међународни тероризам (*Међународни тероризам и безбедност СФРЈ*, „Народна армија“, 27. август 1987, стр. 15–23).

су исламски терористи, звани авганистанци, камионом бомбом напали америчке војнике у Саудијској Арабији и 19 убили. Део тих терориста својевремено су обучавали амерички инструктори, а затим су их слали у Авганистан да се боре против совјетских инвазионих трупа.

Наизглед неважан, шири аудиторијум, тзв. посматрачи, има и велику позитивну или негативну улогу у свим фазама тероризма. Због изукрштаности и конфронтираности интереса субјеката међународне заједнице они се, као трећа страна, сврставају на страну појединих носилаца тероризма и тако тајно или јавно саучествују у њему. Такво њихово понашање је снажан покретач тероризма на многим тачкама у свету, али и онемогућава прецизно одређење појма тероризам, па се може претпоставити колико такво стање отежава жртвама тероризма да се ефикасно бране и одбране.

На основу поређења релације процеса тероризма: *носилац – узроци – жртве – последице*, с начинима његовог испољавања у свету, могу се извести закључци и о неким његовим карактеристикама:

а) Преовлађује тероризам чији су носиоци недржавни субјекти, превенствено унутар матичне државе³. Политички циљеви које носиоци тероризма покушавају да постигну могу, начелно, да се сврстају у две групе: *прво*, отцепљење дела територије матичне државе ради стварања самосталне државе или припајања некој другој држави, и *друго*, компромитовање, односно насилно свргавање актуелне и легитимне власти у матичној земљи и успостављање своје власти (Алжир).

б) Етничке групе и националне мањине су најчешће недржавни субјекти који примењују тероризам у функцији остваривања политичких циљева. У вези с тим постоје бројне специфичности. Такав облик борбе носиоци тероризма углавном правдају наводном немогућношћу да се за своја права изборе демократски у парламенту државе. У већини случајева очигледно је крајње лицемерје представника тих националних мањина, јер им је, осим у појединим земљама где се легитимним представницима националних мањина забрањује да у парламенту изнесу своје мишљење (Курдима у Турској), омогућено да се парламентарним путем боре за своја права. Под тим се подразумевају права и слободе националних мањина према међународним стандардима, којима се не нарушавају суверенитет и интегритет држава. Међутим, када захтеви представника националних мањина садрже пројектоване неке друге циљеве (отцепљење дела територије или стицање привилегованог статуса у односу на остале грађане) ретко је која држава спремна да расправља о њима. Наиме, изнимне су државе (осим неадекватно организованих) које су спремне да допусте разбијање своје територијалне целокупности.

³ Ирска републиканска армија против Велике Британије, баскијска терористичка организација против Шпаније, корзикански сепаратисти против Француске, шиптарски и муслимански сецесионисти против СРЈ, чеченски побуњеници против Руске Федерације, исламски фанатици против Индије, курдски сепаратистички покрет против Турске, Фронт исламског спаса (ФИС), посебно његова терористичка компонента – Оружана исламска група (ГИА), против Алжира итд.

У пракси се показало да терористичка организација која у име неке националне мањине примењује насиље може имати њену делимичну или апсолутну подршку. То умногоме утиче на обим, континуитет, оживљавање и интензитет тероризма. Уколико има апсолутну подршку, могућности за њено деловање су несумњиве, али не и оптималне. Највеће циљеве постиже тек ако има подршку једног или више иностраних спонзора. Карактеристичан пример је велика подршка коју су поједине државе пружале, и још пружају, шиптарским терористима на Косову и Метохији.

с) Унутрашњи тероризам (насиље мотивисано остваривањем политичког циља које примењују недржавни субјекти против властите државе) све више губи својство аутономности и поприма карактер међународног тероризма. Наведена трансформација се догађа на разне начине, а првенствено на основу обостране сагласности – вође терориста траже помоћ од потенцијалног иностраног спонзора, или им страна држава, руковођена својим интересима и циљевима, сама нуди своју подршку. Такав парадокс изазива супротна гледишта и ставове о тероризму, чија се суштина своди на то да су акти или појава насиља за жртву и реалне посматраче – тероризам, а са становишта и носилаца и њихових пристрасних „посматрача“ (подстрекачи, налогодавци, помагачи и заштитници) то је изнуђени облик борбе. На основу уважавања те основне чињенице може се успешно проникнути у суштину честих међусобних оптуживања држава због тога што подржавају тероризам. Наиме, пракса је да поједине земље, које су вишеструки спонзори терориста у разним регионима света, најенергичније осуђују друге земље, које упражњавају исту праксу. На тај начин, прве покушавају да, коришћењем тероризма, легитимно остварују своје циљеве и интересе, уз лицемеран покушај да друге земље ставе на стуб страма и изолују их, у чему понекад и успевају. Наравно, Повеољом и другим документима ОУН спонзорисање тероризма није дозвољено, јер је таква делатност грубо мешање у унутрашње послове суверених држава.

д) Државни тероризам је својеврстан облик рата. Помоћу њега, поједине државе насилно подривају уставни поредак других држава, укључујући и могућност његовог рушења. То чине тако што подстичу и подржавају терористичке саставе грађана државе жртве, дакле посредно, и ангажовањем властитих државних органа и снага, односно директно. Циљеви које покушавају да постигну, за дуже или краће време, крећу се од компромитовања и изолације земље жртве до суптилне или насилне промене актуелних власти и разбијања територијалног интегритета. Карактеристичан пример за то јесте однос САД против Ирака. Наиме, САД у сарадњи с Енглеском и Француском, у операцији „Пустињска олуја“, јануара и фебруара 1991, протерале су ирачку војску из Кувајта (окупирала га је у августу 1991). Већ 20. априла 1991. Сједињене Америчке Државе војно су интервенисале против Ирака (у његовом северозападном делу), под изговором да желе да заштите Курде. Исход те интервенције био је следећи: Савет безбедности УН

изгласао је Резолуцију 688, којом је створена „Курдска зона безбедности“, величине 44.000 квадратних километара (обухвата ирачку територију која се граничи са Ираном, Турском и Сиријом). Том резолуцијом је забрањено ирачкој авијацији да надлеће наведену „безбедносну зону“, а ваздухопловним снагама САД, Енглеске и Француске омогућено је да контролишу тај ирачки ваздушни простор (да базирају и полећу из турске базе Инџирлик). Касније разбуктавање оружаних сукоба између Курда и Ирака САД систематски су користиле да ракетама „томахавк“ дејствују по изабраним циљевима у Ираку (13. јануара и 27. јуна 1993, у марту и јулу 1995, и у септембру 1996. године). Наведени државни тероризам, односно типична оружана агресија САД на Ирак, све до последњег напада био је познат само делимично, јер су обавештајне службе САД, посебно ЦИА, дуже време спроводиле илегалне терористичке делатности у „Курдској зони безбедности“. Наиме, посредством дисидентске групе „Ирачки национални конгрес“, коју су сачињавали Курди, Туркмени и Ирачани, ЦИА припремала је насилно свргавање Садама Хусеина, председника Ирака. За ту тајну операцију, која је типично спонзорисање тероризма, потрошила је 20 милиона долара. Безбедносне службе Ирака откриле су терористичку заверу ЦИА, и, по свему судећи, напад ирачке војске на Курде у северном Ираку 31. августа 1996. био је срачунат на разбијање завереника и терориста.

е) Такозвани увозни тероризам је у замаху, и може у догледно време да поприми обележја својствена тероризму појединих националних мањина унутар матичних земаља. Реч је, првенствено, о претежно једнонационалним и високоразвијеним земљама које су апсорбовале милионе радника из других региона света.⁴ Потешкоће везане за њихову асимилацију, чак друге и треће генерације, и снажан утицај и упориште терористичких организација из њихових матичних земаља међу њима појединим западним земљама већ стварају велике проблеме. Њихово хомогенизовање на микролокацијама и чврста повезаност на макроплану, несумњиво, произвешће у догледно време захтеве за правима и слободама сличним онима које сада траже неке националне мањине. Одбијање земље домаћина да се повинује захтевима натурализованих Европљана може учинити да „обесправљени“ посегну за очајничким средствима – тероризмом.

ф) Облици и методи које примењују носиоци тероризма ради остварења својих циљева по много чему имају најскривеније обележје тероризма. Привидно, јавно испољени облици омогућавају ваљано дешифровање целокупног процеса тероризма, али, у суштини, постоје бројне замке, најмање двоструке намене – да заварају жртву напада и непристрасне посматраче. На то аргументовано указује наведени при-

⁴ У Европској унији живи 18 милиона странаца (2,6 милиона Турака, 1,1 милион Мароканаца). Странци чине 5,9 одсто становништва Савезне Републике Немачке.

мер о усклађеном деловању ирачких терориста и САД срачунатом на свргавање председника Ирака.

Ако су носиоци тероризма недржавни субјекти против матичне државе, најчешће примењују селективни, а ређе масовни (побуњенички) тероризам. Селективном насиљу обично прибегавају против посебно изабраних лица из државне администрације или из других области живота, чијим убиством или сакаћењем желе да застраше целокупни састав којем припада жртва (алжирски терористи против актуелних власти). Међутим, селективно насиље примењују и против обичних грађана на местима где се масовније окупљају. То чине из више разлога: да изазову општи страх, компромитују државну власт, најаве масовније облике насиља и скрену већу пажњу међународне заједнице на актуелни „проблем“, односно да изнуде њено посредовање. Селективни тероризам се дозира тако да се минималним ангажовањем властитих потенцијала постигну максимални ефекти у односу на жртву напада (матична држава).

На основу искуства, независно од интензитета и жестине селективног тероризма, ретке су државе које су клонуле духом и удовољиле захтевима терориста. Свесни те чињенице, носиоци унутрашњег тероризма у појединим земљама долазе у искушење да оружаном побуном покушају да остваре своје циљеве. На такву одлуку пресудно утичу: 1) процена да се матична држава не може одбранити јер је дезорганизована (слаба) и не ужива међународну подршку, и 2) беспоговорни захтев иностраног налогодавца да носиоци унутрашњег тероризма отпочну са побуном. У оба случаја, тај облик насиља је веома опасан по безбедност земље жртве, посебно због тога што се њиме стварају велике могућности за вишеструко индиректно и директно мешање тзв. посматрача (треће земље) у њене унутрашње послове. На жалост, у решавању насталог проблема често се пристрасно ангажује и ОУН, упркос чињеници да јој се Повељом о миру допушта и налаже да се укључи само у разрешавање међудржавних сукоба.

Разноврсност облика тероризма је практично бесконачна када је њихов носилац држава. Ипак, могуће их је глобално разврстати у три групе: непосредан, посредан и мултинационални тероризам.

Непосредни облици тероризма обухватају мноштво мера и активности – илегалних, полулегалних и јавних, које држава носилац, ангажовањем властитих снага (обавештајне службе, специјалне снаге и делови оружаних снага), предузима против државе објекта напада с намером да од ње изнуди неке уступке. У том домену највиши облик је војни тероризам, а испољава се дејствима борбених система великог домета, прецизности и разорне моћи по изабраним циљевима жртве напада.

Посреднички тероризам је најраспрострањенији и има тенденцију ширења. Испољава се у пружању разноврсне помоћи носиоцима унутрашњег тероризма у земљи објекту напада. Пре свега, то чине државе које покушавају да у односу на државу жртву (објекат напада) остваре

неке своје циљеве, а да би избегле евентуалну међународну осуду користе бројне индиректне могућности (тзв. пету колону, „псе рата“, емиграцију пореклом из земље жртве, недржавне субјекте из земље жртве, и друго). Пружањем делимичне или апсолутне моралне, политичке, материјалне, војне, организационе и друге помоћи неком од посредника, држава носилац тероризма покушава да прикривено оствари своје освајачко-поборничке или хегемонистичке циљеве. На пример, у периоду од 1992. до 1994. године Албанија и Турска су на својој територији организовале војнотерористичку обуку за више стотина шиптарских и муслиманских терориста из СР Југославије. Контингенту терориста који су обучиле намењена је улога војног језгра у тада пројектованој оружаној побуни, после чега би се те земље нудиле као посредници у „спору“ између побуњеника терориста и СР Југославије. Иначе, има веома много примера за посреднички тероризам широм света.

Мултинационални тероризам је све израженији. Његова суштина је у томе што се ОУН и поједине политичке регионалне организације, повремено или континуирано, делимично или потпуно, наизглед легитимно, а у ствари нелегитимно, ангажују у провођењу тероризма против земаља с незнатном моћи и утицајем у међународној заједници. На тај начин се компромитују и грубо злоупотребљавају међународну заједницу.

Ванинституционални облици борбе

Креатори „новог светског поретка“, у журби да што пре загосподаре Балканом, нису презали од насилног разбијања претходне Југославије. То су чинили потајном и отвореном подршком сецесионистичким снагама у СФРЈ, које су примениле најпре пуктовни, а затим масовни тероризам (оружана побуна). При томе, очигледно су превидели многе значајне чињенице, посебно да ће верски рат у том региону узроковати распламсавање већ распрострањеног исламског тероризма. Могуће да су рачунали да ће исламски „претећи мач“ коначно усмерити само против словенско-православне цивилизације. Али, према свему судећи, такво преусмеравање није успело. Разлог за то је једноставан и аутентични идеолози цихада („свети рат“) руководе се проценом да је западнохришћанска цивилизација њихова основна препрека у стварању светске исламске државе, а словенско-православну цивилизацију, из више разлога, сматрају већ пораженом (слаба економска моћ, разједињеност и толерантност, распад СССР-а, највеће словенске државе, и могућност дестабилизовања Русије). Примера за неуспело преусмеравање исламског тероризма има много, и они систематски потврђују такву њихову доктрину и стратегију. Типична демонстрација терористичке моћи било је убиство седам и рањавање 700 људи, 27. фебруара 1993. у Њујорку, активирањем експлозива у згради Светског трговинског центра. Самоувереност једног члана тзв. Белије бета (ухапшен у јулу 1993), коју су чинили исламски фундаменталисти из Египта и

Судана, изражена у изјави да су његови саборци у стању да погоде сваки циљ и да дигну у ваздух сваку зграду у Њујорку, изазвала је nelaгодност у многих Американаца. Или, припадници Оружане исламске групе (ГИА), који неколико година воде прави рат против владе Алжира, током 1995. године извели су више терористичких акција на тлу Француске, а прете да ће их појачати уколико Француска не одустане од пружања помоћи властима Алжира.

Најтрагичније је то што су утицајни чиниоци из западнохришћанске цивилизације, илегално и јавно, дуже време подржавали радикалне исламске фундаменталисте у Босни и Херцеговини и, на тај начин, непосредно учествовали у распиривању исламског тероризма у свету, делимично и против себе. Та чудновата заслепљеност није елиминисана ни после једногодишњег (1993) жестоког верског рата између муслимана и Хрвата у Босни и Херцеговини. Наиме, нису придавали никакав значај терористичким претњама које су упућивали Западу (1993) Алија Изетбеговић, вођа босанских муслимана, да ће исламске земље и народи сматрати непријатељском сваку државу Запада која не заузме фер став према босанској кризи, затим Изетбеговићев блиски сарадник Ејуп Ганић, да ће, ако је међународна заједница одлучила да се више не бави (помаже) муслиманима, тероризам отпочети у целој Европи, и Сафера Халиловића, тадашњег команданта муслиманске војске, да ће муслимани, уколико Европа не промени свој став према њима, отпочети извођење терористичких акција широм Европе („Букнуће ватра у многим градовима Европе“). Таква толерантност према терористима несумњиво се показала кобном. Хапшења која су полиције неких западних земаља извеле у пролеће 1996. године потврђују поузданост терористичког опредељења муслиманског руководства Б и Х и његову чврсту повезаност с исламским фундаменталистима са Блиског истока.⁵

С обзиром на то да се исламски тероризам на Западу углавном повезује с Ираном, који је његов главни покровитељ, констатације да је Иран много умешан у догађања у Б и Х неопходно је довести у везу с изјавом Њутна Гингрича, председника Представничког дома конгреса Сједињених Америчких Држава. Он је 25. априла 1996. обзнанио да се у САД формира специјални поткомитет са задатком да проучи „непромишљену политику“ председника Клинтонa која је омогућила Ирану да шаље оружје босанским муслиманима. Његово резонување да би „пове-

⁵ Белгијски „Ла либр белжик“ (4. априла 1996), у вези с покретањем оптужнице у Нефшатоу против два муслимана из БиХ и једног Мароканца, због основане сумње да су били чланови терористичке исламске организације „ГИА“, пише: „Јасно је да је Босна постала нека врста европског Авганистана“. Поводом полицијске ликвидације два Алжирца и три Мароканца (1. априла 1996) у Лилу, у Француској, и пронађене бомбе аутомобила (приликом претреса њихових станова и аутомобила), коју је требало да активирају на дан одржавања састанка групе „Г-7“, лист „Фигаро“ је писао да су „Алахови борци“ у Француској за своје терористичке акције добијали оружје из Босне, као и да су боровили у Босни прикривени у „мисији хуманитарне помоћи“. Италијанска полиција је крајем марта 1996. године ухапсила четворицу грађана Б и Х који су продавали бомбе напуљском и калабријском подземљу.

зивање Ирана у Европи могло да изазове катастрофалне последице по Америку“⁶ уверљиво разоткрива заблуду Запада из периода када је донео непромишљену одлуку о насилном разбијању претходне Југославије и зближавању с исламским терористима.

Наведене, и бројне друге чињенице у вези с тим проблемом, који оптерећује и западнохришћанску цивилизацију, избиле су у први план почетком 1996. године, када су припадници палестинске терористичке организације „Хамас“ извели четири бомбашка напада (два 25. фебруара и по један 3. и 4. марта) на израелској територији и убили 58, а ранили двоструко више лица. Та терористичка претња је изазвала муњевиту политичку реакцију. На иницијативу САД и Египта да се хитно сазове антитерористички скуп одазвало се тридесетак земаља. Већ 13. марта 1996. њихови званичници су се састали у египатском летовалишту Шарм ел Шеик. Међутим, изостало је бомбасто најављивано и очекивано једногласје у осуди носилаца тероризма.⁷ Испољена су различита схватања учесника о томе ко се може сматрати терористом. Осим тадашњег израелског премијера Шимона Переса, који је заступао тезу да тероризам о којем расправљају није анониман, већ да има „рачун у банци, одговарајућу инфраструктуру и разгранату мрежу која се прикрива из разних назова хуманитарних организација“, и да на „челу свега тога стоји Иран“, учесници су се првенствено бавили спасавањем израелско-палестинског мировног процеса. С обзиром на то да су на „антитерористички“ скуп дошли само званичници позваних земаља (бојкотовали су га Сирија и Либан, а „кривац“ Иран није позван) и да је, упркос томе, било неслагања⁸, може се претпоставити како би изгледао састанак о проблему тероризма тамо где му је место – у Организацији уједињених нација. То питање је изузетно значајно из више разлога. Наиме, погубно је по светски мир, који несумњиво угрожава и тероризам, да се о томе расправља изван ОУН, без обзира на то што је у Шарм ел Шеику био присутан и њен генерални секретар. Резултати ванинституционалних облика борбе против тероризма могу бити само привремени и делимични. Јер, покретачи таквих састанака организују их првенствено да би

⁶ „Политика“, 26. април 1996, стр. 3.

⁷ Председник САД рекао је да ће мир победити и да ће терористи бити побеђени. Сматра великим успехом састанка то што су се учесници обавезали да „идентификују изворе финансирања терористичких група и сарађују у њиховом потпуном онеспособљавању“. Званичници Европске уније одлучно су инсистирали на томе да се усвоји заједнички конкретни договор и да светска заједница крене у одлучни обрачун са тероризмом. Представници арапских земаља оштро су осудили тероризам, али су упорно настојали да се он третира као глобални феномен, који нема посебно географско или верско одређење. Председник Руске Федерације заложio се за удруживање напора међународне заједнице у борби против тероризма, али је подржао и захтев Сирије (бојкотовала је самит) да се мировна међународна конференција о миру одржи на Блиском истоку.

⁸ Представник Саудијске Арабије је „равноправно и једнодушно осудио насилне акције које су се десиле у Тел Авиву и окупираним територијама“, чиме је, донекле, указао и на узроке терористичких напада на Израел. Палестински лидер Ј. Арафат обећао је да ће искоренити тероризам на подручју палестинске самоуправе, али је осудио Израел због колективног кажњавања Палестинаца (затворио је границе Западне обале и Газе).

расправљали само о једној врсти тероризма, с тенденцијом да му дају међународни значај, нарочито с аспекта осуде. Највећи недостатак таквих ванинституционалних облика борбе против тероризма јесте у томе што су поједине земље и саме узрочници тога зла. Оне због такве дволичности не могу да буду пример другима у борби против тероризма, па донекле и изазивају носиоце тзв. туђег тероризма да га још жешће примењују.⁹ У ствари, реч је о заблуди, односно о дезинформацији која покушава да се прошири и одржава као истина: да је *тероризам* оружје слабих, потлачених, понижених, немоћних и слично, што је само делимично тачно. Наиме, *тероризам* је изузетно ефикасно оружје земаља хегемона светског или регионалног господства, дакле оружје моћних и агресивних. Да се све чланице ОУН доследно уздржавају од претње силом или од употребе силе (чл. 2, т. 4, Повеље ОУН) тероризам би заиста био средство немоћних, угрожених и очајних, а тиме би и заштита од њега била ефикаснија. Суштина тог начела је у апсолутној забрани рата као средства за решавање међудржавних спорова, па оружана агресија на било коју државу значи тешку повреду тог начела и, тиме, „тешку повреду међународног права која повлачи међународну одговорност“.

Државе носиоци светског или регионалног хегемонизма и доминације, да би избегле такву осуду, преоријентисале су се на суптилније облике агресије, посредством којих чак и успешније постижу своје циљеве него што би то могле оружаном агресијом. У оквиру тога, тероризам је веома значајан, без обзира на то да ли га држава носилац примењује непосредним ангажовањем својих специјализованих састава, или то чини индиректно, уз помоћ посредника. Таквим понашањем државе носиоци тероризма грубо крше Декларацију о недопустивости мешања и интервенције у унутрашње послове држава и о заштити суверенитета (коју је усвојила Генерална скупштина УН 21. децембра 1965). Према тој декларацији, „ниједна држава нема право да непосредно или посредно интервенише из било ког разлога у унутрашње или спољне послове ма које друге државе“.

Међутим, у међународним односима пракса се много разликује од прокламованих ставова, што систематски потхрањује тероризам. Уместо да се о том актуелном светском проблему (није мање значајан од проблема о контроли нуклеарног наоружања и најефикаснијем начину заштите од њега) расправља и договара у ОУН, са њим се углавном аутономно суочавају угрожене земље. Повремени, наменски „антитерористички“ скупови за етикетирање туђег, а превиђање властитог тероризма нису начин за ефикасну заштиту. Примера за то има много. Турска је, на пример, учествовала на „антитерористичком“ самиту у Шарм ел Шеику и осудила „нечији“ тероризам, али се није изјаснила о властитом тероризму, који је, посредством муслиманских терориста из

⁹ Између припадника либанске шиитске милиције Хезболах и Израела, средином априла 1996. године (месец дана после „антитерористичког“ скупа), отпочет је и вођен жесток оружани сукоб.

Рашко-полирске области, проводила против СР Југославије. Начин за превазилажење таквих једностраности јесте расправа о проблему тероризма у свету на званичном месту – Организацији уједињених нација. Тако би се обезбедили услови да се тероризам разматра у тоталитету, а не парцијално и површно, као до сада. Наиме, под тероризмом се не би подразумевали само отмице авиона, киднаповања лица, узимања талациа и атентати, чији су извршиоци најчешће најекстремнији појединци одређеног носиоца тероризма, већ би се обелоданила истина да је то веома распрострањен облик насиља у свету, посредством којег се земље чија је спољнополитичка оријентација агресивно-поробљивачка некажњено мешају у унутрашње послове суверених држава.

Промашеност и супротни ефекти који се постижу одржавањем парцијалних скупова у вези с одбраном од комплексног светског проблема – тероризма, потврђена је неколико месеци после антитерористичког састанка у Шарм ел Шеику. Наиме, на том скупу (13. марта 1996) председник САД, између осталог, тврдио је „да ће терористи бити побеђени“. Деманти су уследили прво 25. јула 1996. у Саудијској Арабији, када су исламски терористи камионом цистерном напуњеним експлозивом убили 19 војника САД, 17. јула, када је срушен амерички путнички авион и 27. јула, када је експлодирала бомба у Атланти, где се одржавала Олимпијада. Ти терористички акти су несумњиво пресудно утицали на то да се хитно организују два упоредна „антитерористичка“ скупа у Каиру (30. јула 1996) и у Паризу (31. јула 1996).

На конференцији у Каиру представници 15 арапских земаља дефинисали су тероризам као „сваки облик организованог насиља које изазива терор и страх“. Међутим, искључили су могућност да је тероризам „оружана борба народа под окупацијом да ослободи своју земљу“, односно „тероризам не може бити легитимна борба народа у јужном Либану и Палестинаца на Западној обали и у Гази против израелске окупације њихове земље“. Такође, осудили су све земље које дају уточиште терористима под изговором да то чине због поштовања људских права, слободе и демократије. Упутили су проглас свим Арапима у свету и позвали их да предузму неопходне мере против тероризма, али и да раскринкају антиисламску заверу. Најзад, договорили су се о бољој сарадњи и изради стратегије за борбу против тероризма, али нису усвојили план те борбе, будући да учесници скупа нису означили исламске земље које, уместо толерантног, пропагирају и примењују радикалну врсту ислама.

Представници седам индустријски најразвијенијих земаља света (Г-7) и Руска Федерација, на париском скупу, између осталог, закључили су да је најопаснији исламски тероризам. Усвојили су стратегију „глобалног рата“ против тероризма, која је операционализована у план од 25 тачака, али су заобишли разлике које су у одређењу појма *државни тероризам* испољене између САД и осталих учесница. Успешност спровођења плана доведена је у сумњу на самом састанку, јер су став САД да треба завести свеобухватне санкције против Ирана, Ирака,

Либије и Судана, које према њиховом мишљењу отворено подржавају међународни тероризам, оспориле остале земље учеснице. Те разлике између САД и западноевропских земаља у наредном периоду су још више продубљене, а разлог је био закон који су донеле САД о кажњавању компанија које улажу капитал у наведене земље.

Све док се проблем тероризма у свету не почне разматрати у ОУН, односно док се тероризам не почне третирати као врста рата, одбрана од њега биће изузетно тешка, чак и безуспешна. Јер, модели одбране већине држава, упркос тежњи да буду ефикасни, често су искомпромитовани.

Модели одбране од тероризма

План одбране од тероризма јесте витална потреба сваке државе. На жалост, он се неоправдано чува као тајна, што је бесмислено ако се размишља о супротстављању на широкој основи. Реч је о томе да држава која је угрожена тероризмом предузима одговарајуће одбрамбене мере против његових носилаца, а то је процес о којем, мање или више, извештавају средства масовних медија. Подразумева се да та врста и тај обим сазнања нису довољни за комплексно закључивање о моделу одбране неке земље од тероризма, али омогућавају да се утврде његова глобална обележја. На основу уопштавања тих обележја за поједине земље може се закључити да у савременом свету, начелно, постоје два модела одбране од тероризма – *аутономни* и *коалициони модел*. Који од њих преовлађује и који је ефикаснији тешко је закључити, јер предности и недостаци који су им својствени нису трајни.

Приоритетно ослањање на властите могућности основни је критеријум који указује на аутономност модела неке земље за одбрану од тероризма. То опредељење чини основу и коалиционог модела одбране од тероризма, јер свака чланица савеза држава задржава свој модел одбране, који донекле прилагођава надржавним захтевима. Међу бројним посебностима *аутономног модела* одбране од тероризма најзначајнији су:

- део је (подсистем) јединственог система одбране одређене државе и само је релативно независан;

- типичан је управљачки процес, који се, начелно, састоји из три дела: 1) прикупљања информација о носиоцима тероризма, 2) обраде прибављених информација, посебно за доношење одлука за одбрану од тероризма, и 3) обезбеђења споровођења донетих одлука;

- с аспекта функционисања, начелно, садржи две врсте активности – припреме државе за одбрану од тероризма и вођење борбе против носилаца тероризма;

- без обзира на тежњу да буде „савршен“, не обезбеђује апсолутну одбрану од тероризма;

- у функцији је максималног одвраћања носилаца тероризма;

– првенствено је превентивног карактера, односно намењен је да одређену државу обезбеди од изненађења од унутрашњих и спољних носилаца тероризма. Истовремено, операционализован је да ефикасно санира последице настале услед дејства терориста;

– тежи да проникне у начин размишљања носилаца тероризма и предвиди њихове активности;

– тежишно је усмерен на отклањање узрока тероризма;

– садржи комплексне стратегије деловања против носилаца тероризма (организатори, налогодавци, непосредни извршиоци, појединци, групе, организације, покрети, држава, односно политички и војнотерористички састави);

– у рату, против носилаца тероризма прецизно су разграничене надлежности и обавезе свих учесника (органи, институције, службе, грађани). Међутим, наглашену улогу и задатке има безбедносно-обавештајни систем одређене земље.

Коалиционом моделу одбране од тероризма својствене су све наведене карактеристике аутономног модела. Истовремено, он има и неке специфичности, које га чине ефикаснијим. Оне су првенствено садржане у формулисању заједничке стратегије против терориста, која је нарочито функционална у размени обавештајно-безбедносних података. Наиме, чланице савеза уступају једна другој податке о терористима за којима нека од њих трага, чиме знатно поспешују одбрану од тероризма.

Добро конципиран, разрађен и функционалан коалициони модел одбране од тероризма, нарочито НАТО-а, претендује да се, заобилажењем ОУН, наметне као основни чинилац у свету у борби против тероризма. У вези с тим, НАТО и ЕУ предузели су бројне активности, како у Европи (спровођење програма „Партнерство за мир“ и развијање специјалне сарадње са Русијом), тако и на Блиском истоку. Међутим, многе чињенице указују на то да је усаглашавање ставова и планова заједничке одбране од тероризма изузетно сложено питање. Евидентне су тешкоће у премошћавању разлика чак и унутар коалиционог модела НАТО-а (париски скуп и догађања после њега то потврђују), а још су веће између чланица НАТО-а и појединих европских и арапских земаља. Стога су, за сада, актуелна два наведена модела одбране од тероризма, а перспектива је проширени коалициони модел, не због тога што ће бити ефикаснији, већ што ће утицајни чиниоци међународне заједнице наставити да одлажу тренутак суочавања са истином – да се проблем тероризма мора поставити на дневни ред у Организацији уједињених нација.

Облици појединих модела одбране од тероризма

Глобална анализа јавно публикованих података о функционисању модела одбране од тероризма појединих земаља у свету указује на велику сложеност борбе против тог зла. Модели појединих земаља су веома ефикасни у односу на моделе других земаља. Неки су само

повремено ефикасни, а други „хронично“ неефикасни, ефикасни су модели појединих земаља против једне врсте, али имају озбиљне недостатке у примени против друге врсте тероризма итд. Такво стање у функционисању модела одбране од тероризма отежава њихову прецизну систематизацију и класификацију, па је у том погледу могуће применити различите критеријуме. С обзиром на две несумњиво најважније карактеристике сваког модела – превентивну, односно спречавање изненађења, и, ако се у томе не успе, ефикасно и брзо неутралисање испољених облика тероризма, евидентно је следеће:

- *аутономни модели* многих земаља нису довољно ефикасни против носилаца унутрашњег тероризма. То потврђује чињеница да је тероризам у недржавних субјеката ескалирао у оружану побуну, односно грађански рат (претходна Југославија, Чеченија, Шри Ланка, Алжир, Турска);

- *коалициони модели* прилично ефикасно онемогућавају да делатности испољених и потенцијалних носилаца унутрашњег тероризма не ескалирају у оружану побуну (Северна Ирска, Италија, Шпанија, Француска);

- *проширени коалициони модел* у фази је конституисања. Међутим, због веома изражених различитих интереса потенцијалних чланица тог модела његова перспектива је суморна и неизвесна.

Дакле, сви модели су још неефикасни у борби с носиоцима међународног и државног тероризма, што неки примери недвосмислено потврђују.

Кобна заблуда модела претходне Југославије. Претходна Југославија се према тероризму, као облику угрожавања њене безбедности, односила површно и парцијално. У ствари, под тероризмом су сматрани само акти насиља у којима су употребљени ватрено оружје или експлозив. Носиоци тих аката углавном су били припадници непријатељски расположене емиграције против грађана и дипломатско-конзуларних представништава СФРЈ у иностранству, а повремено и у земљи. Терористичко-побуњеничка делатност шиптарских сецесиониста (1968, 1981, 1989) и хрватских сепаратиста (1971) третирана је као контрареволуционарна делатност. Та стратегијска идеолошка заблуда била је свеобухватно операционализована у „Плановима за спречавање настојања и елиминисања ванредних прилика“, чија је намена била да се држава одбрани од „унутрашњег непријатеља“. Насилним разбијањем претходне Југославије, уз несналажење, саботерство и немоћ њених руководећих структура да у пракси примене „Планове“, изазван је верски и међунационални рат који је трајао до 1995. године.

Носиоци разбијања претходне Југославије, несумњиво охрабрани тим успесима, предузимали су разноврсне подривачке активности против СРЈ да би је дестабилизовали и разбили. Аналогно улози коју су имали словеначки, хрватски и муслимански сецесионисти у насилном разбијању СФРЈ, шиптарским (на Косову и Метохији) и муслиманским

(у Рашко-полиској области) терористима била је намењена улога у дестабилизовању СР Југославије. Међутим, организатори побуне 1993. године онемогућени су и квалификовани како се то чини у свакој правној држави – као терористи. Таквим деловањем, показало се да модел одбране од тероризма СРЈ не може бити изненађен, уз истовремено демонстрирање спремности да енергично одговори и на друге изазове терориста.

Промашаји руског модела одбране. Распад СССР-а, између осталог, побудио је наду код појединих њених етноса да ће се отцепити од Руске Федерације. Ту намеру су посебно насилнички испољили чеченски терористи. Предвођени Цохаром Дудајевим, они су се прво побунили против легитимних власти Чеченије, а затим и против федералних руских власти.

Анализа функционисања модела одбране Русије од чеченског тероризма поуздано указује на његову хроничну неефикасност. Заузето „демократизацијом“ земље, руководство Русије је допустило да чеченски терористи у периоду од распада СССР-а до 1993. године развију све елементе државе, првенствено да организују и наоружају војску. Наведене терористичке активности помно су пратиле руске безбедносне службе и извештавале федерално руководство, које је, упркос сазнањима, показивало неодлучност у предузимању одговарајућих мера. Из непознатих разлога нису спречаване терористичко-побуњеничке делатности све док се нису испољиле у највишем стадијуму. Због такве инертности модел одбране је почео касно да дејствује, и то применом војних мера, односно интервенцијом руске војске против чеченских терориста у децембру 1994. године. Од тада су жестоке оружане сукобе између руске војске и чеченских терориста пратили покушаји Русије да преговорима оконча побуну терориста с намером да се изборе за Чеченију изван Русије.

У јуну 1995. године, чеченски терористи, предвођени Шамилем Басајевим, упали су у руски град Буђонски, где су узели око 2.000 талаца. Изненадним нападом око 600 присталица Дудајева, 14. децембра 1995, заузети су градови Гудермеш и Урус Мартан. Око 400 „дудајеваца“ је 10. јануара 1996. напало и заузело болницу у Кизљару (Дегестан). Том приликом су отели око 3.000 талаца, од којих су део повели у село Первوماјск, где су их држали десетак дана. Два дана раније (8. јануара 1996), руске власти су Чеченији обећале посебан статус у Руској Федерацији, наравно после спровођења демократских избора. Одговор Цохара Дудајева био је негативан. Поручио им је: „Чак и ако Руси повуку своје трупе из Чеченије, борбе неће престати још 50 година. Буде ли потребно, жртвоваћемо половину народа да би друга половина могла да живи у независној Чеченији“.

Председник Русије, вероватно разочаран том поруком, издао је 22. јануара 1996. наредбу да се изради и спроведе план за ликвидацију Дудајева. За то је ангажована и служба за сателитско осматрање и

електронску шпијунажу.¹⁰ Убрзо затим (10. фебруара 1996) изјавио је да је Русија припремила седам варијаната за решење чеченског конфликта, али су обновљене борбе у Грозном (главни град Чеченије), током марта 1996, показале да су неуспешне. Дудајев је одбацио сваку могућност преговора с Владом Русије, претећи да ће отпочети с извођењем терористичких акција широм Русије. Током априла борбе су настављене упркос понуде Москве да Чеченији омогући сваки статус осим независности (изван Русије). После убиства Дудајева, његов наследник (Јандарбијев) отпочео је преговоре с руским властима.¹¹ Коначно, 10. јуна 1996, Русија и Чеченија су у Назрану, у Ингушетији, потписали споразум о миру. Договорили су се да се до краја августа 1996. руске трупе повуку из Чеченије и изврши демилитаризација чеченске територије. Међутим, поједини „недисциплиновани“ чеченски команданти су наставили са насиљем против руских трупа. Побуњеничко-терористичке активности кулминирале су 6. августа, када је око 3.000 чеченских побуњеника напало руске трупе у Грозном и нанело им тешке губитке (убили су 169 војника). Оружани сукоби су трајали до 17. августа, када је постигнут договор о прекиду ватре. Преговоре о успостављању мира водили су председник Савета безбедности Русије (А. Лебед) и командант чеченских побуњеника (А. Масхадов), а споразум је потписан 1. септембра 1996. године.

Искушења модела Шри Ланке. Становништво Шри Ланке (раније се звала Цејлон), око 15 милиона, чине два народа – Синхалези (12 милиона, будистичке вероисповести) и Тамили (три милиона, хинду пантенон вероисповести). Они су вековима живели у сукобима. Инцидент који се десио 1983. године (тамилски терористи су из заседе убили 13 владиних војника, а Влада је на то реаговала терором – масакром, над Тамилима широм земље) означио је почетак тамилског тероризма против Шри Ланке, чији је циљ био отцепљење њених северних и источних делова. Од тада, „Ослободилачки тигрови тамилског Елама“ (ЛТТЕ) тринаест година изводе континуирану терористичко-побуњеничку делатност, чинећи тешку енигму за Владу Шри Ланке. О жестини оружаних сукоба на северу и истоку земље, али и терористичким акцијама у Коломбу,¹² довољно казује чињеница да је погинуло око 50.000 људи. Влада Шри Ланке чини велике политичке и војне напоре да оконча побуну Тамила. Наиме, од побуњеника захтева да обуставе

¹⁰ У ноћи 22. априла 1996. Дудајев је убијен самонавођеном ракетом, испаленом из авиона. Ракета је погодила његов аутомобил, привучена емитованим радио-таласима. Био је то пети покушај руске армије да убије Дудајева уз помоћ радио-сигнала његовог телефона.

¹¹ Према подацима Генералштаба оружаних снага Русије, од децембра 1994. до 25. маја 1996. погинула су 2.483 припадника федералне војске и 16.843 припадника сецесионистичких чеченских оружаних формација.

¹² Тамилски терористи самоубице су 31. јануара 1996. камионом натовареним експлозивом (четири тоне) свом силином ударили у гвоздену капију Централне банке у Коломбу, при чему су убили 83, а ранили 1.400 људи, а полиција у Коломбу је 12. фебруара 1996. демонтирала бомбу у камиону паркираном наомак једног будистичког храма.

борбе, да предају оружје и да отпочну преговоре за утврђивање модалитета широке аутономије. Побуњеници захтевају независну државу „Илам“, због чега настављају борбу. Њено тежиште је усмерено против војске и полиције Шри Ланке.¹³ Међутим, велики значај придају селективним терористичким акцијама широм земље против цивилног становништва¹⁴ и личности на важним положајима.¹⁵ Пример Шри Ланке потврђује сазнања о томе да ће влада која не успева да спречи распламсавање тероризма у побуну морати да утроши двоструко више времена и средстава за њено гушење.

Специфичности алжирског модела. За разлику од наведених модела одбране од сецесионистичког тероризма, алжирске власти су суочене са тероризмом чији је крајњи циљ насилно свргавање актуелног и успостављање интегристичког система по угледу на Иран. Преврат којим су алжирски генерали 1993. године прекинули легитимне изборе да би предупредили убедљиву победу Фронта исламског спаса (ФИС) узет је као повод и почетак оружаног сукоба између два табора који доследно уважавају принцип „без компромиса са непријатељем“. Досадашњи биланс од 50.000 погинулих Алжираца није уразумио ниједну страну. Између алжирских власти и ФИС-а води се својеврстан грађански рат и жртве се стално повећавају.

Припадници ФИС-а, посебно његова терористичка компонента – Оружане исламске групе (ГИА) и Исламска армија спаса – развили су веома разноврсну терористичку делатност и нерешива су енигма за актуелну власт. Убиства личности из државне администрације и масовних медија, оружани сукоби са полицијом и војском, аутомобили бомбе на местима где се окупља већи број грађана и убиства странаца само су неке најкарактеристичније методе њиховог деловања, чији је несумњиви циљ да компромитују и свргну актуелни режим и да успоставе исламску управу.

Интензитет оружаног сукоба је висок,¹⁶ као и број смртних казни изречених припадницима Фронта исламског спаса.¹⁷ Истовремено, ФИС

¹³ У октобру и новембру 1995. Војска Шри Ланке је извела нападну операцију против побуњеника на северу земље (полуострво Џафна, где су „Тигрови“ практично имали минадржаву), у којој су обострани губици били велики (убијено је око 500 терориста).

Тамилски тигрови су 9. јуна 1996. минобацачким пројектилима напали логор Војске у источној области Батикола и убили 17 војника.

¹⁴ Тамилски терористи су 23. октобра 1995. упали у село Боата (север Шри Ланке) и масакрирали 36 цивила (жене и деца) Синхалеца. Већ 26. октобра 1995. напали су два села на истоку земље и убили 23 сељака Синхалеца.

¹⁵ У мају 1991. терористи самоубице („живе бомбе“), извели су атентат на председника Шри Ланке Ранасинге Премадасе, а две године касније (у мају 1993) убијен је индијски премијер Раџив Ганди, за одмазду због упућивања индијских трупа (70. 000) у Шри Ланку 1987. године и разоружавања Тамила. Тада је мир трајао неколико месеци, после чега су се „Тигрови“ окренули против индијских војника (убили су око 1.000), који су се повукли 1990. године.

¹⁶ Алжирске снаге безбедности су у децембру 1995. у противтерористичким операцијама широм Алжира, убиле 17, у марту 1996 – 130, а у мају 1996 – 204 припадника Фронта исламског спаса.

¹⁷ Због основане сумње да су извршили кривично дело тероризма алжирски

убија странце у Алжиру (раднике и туристе)¹⁸ ради подривања алжирске привреде и, на тај начин, слабљења актуелног режима. У вези с тим, остварио је неке своје претње упућене Француској, која подржава алжирске власти. Они су 26. децембра 1994. у Алжиру отели авион „Ер Франса“ (пун путника) са намером да одлете у Париз и разнесу га експлозивом на малој висини изнад центра Париза (терористи су убијени). Недељу дана пре заказаног састанка (17. октобра 1995) између председника Француске и Алжира активирана је бомба у париском метроу, при чему је рањено 26 особа. Истовремено, ГИА упутила је председнику Француске ултиматум са захтевом да откаже наведени састанак и прекине дипломатске односе с постојећим режимом (разговори су отказани).

Специфичност алжирског модела одбране од тероризма, између осталог, јесте у томе што исказује тенденцију ослањања на савезнике (Француска), иако се првенствено ослања на властите могућности. Међутим, помоћ коју Алжир добија са стране (годишње износи око милијарду долара) ФИС искористио је као аргумент за преношење тероризма и на тло Француске. Те чињенице, као и писање француског листа „Фигаро“ (21. август 1995) о томе да се „Исламска интернационала тајно раширила у Француској“ (основана је на полутајном састанку 1992. године у Тирани) и да прети да ће уздрмати Француску, неумољиво указују на то да су погубна по безбедност света схватања о властитом и туђем тероризму.

Превенција коалиционог модела. Од унутрашњег тероризма нису поштеђене ни поједине чланице НАТО-а и Европске уније. Ирска републиканска армија (ИРА), против Велике Британије, Баскијска домовина и слобода (ЕТА), против Шпаније, и Фронт националног ослобођења Корзике (ФЛНЦ), против Француске, спроводе селективно-пунктовни тероризам готово три деценије. Истовремено, клицама сепаратизма су захваћене Канада (Квебек), Италија (Паданија) и Белгија (Фламанија). Упркос томе, мали су изгледи да ће те терористичке и сепаратистичке активности прерасти у оружану побуну, првенствено због усклађеног деловања савезничког модела одбране. Подразумева се да наведене земље имају веома ефикасан аутономни модел одбране од тероризма.

Превенција коалиционог модела одбране од тероризма остварује се у разним облицима међусобне (билатерална и мултилатерална) сарадње: носиоцима тероризма се не пружа никаква помоћ или подршка, својим

судови (кривични, специјални) осудили су (26. маја 1993) на смртну казну 38 припадника ФИС-а (они су 26. августа 1992. подметнули бомбу у Алжиру, од које је страдало девет и рањено 124 лица), а 14. априла 1996. суд у Медеји осудио је 16 припадника на смрт, као и седам припадника ФИС-а 9. јуна 1996. итд.

¹⁸ Само у другој половини 1914. године убили су 27 странаца (два Југословена, девет Руса, седам Италијана, седам Француза, Тунижанин и Вијетнамац). Седморицу француских свештеника, које су припадници ГИА отели 27. марта 1996, убили су (заклали) 24. маја 1996. под оптужбом да Француска „економски, политички и морално подржава војну хунту у Алжиру“.

утицајем и моћи у светској (ОУН) и другим међународним и регионалним организацијама спречавају да се отвори расправа (интернационализује) о тероризму као унутрашњем проблему чланице њиховог савеза; појављују се у улози посредника између носилаца тероризма и земље жртве, чиме такође онемогућавају интернационализацију „проблема“, и најзад, сарадња између обавештајно-безбедносних и полицијских служби земље жртве и осталих чланица савеза у откривању намера и планова терориста, њихове организованости и опремљености, базирања и слично, несумњиво је најизраженији облик сарадње. На пример, ИРА спроводи терористичке акције против Велике Британије 25 година, али ирски терористи не уживају инострану помоћ, чак ни помоћ Ирске.¹⁹ Напротив, на ИРА остварују усклађен притисак Велика Британија, Ирска и САД, с намером да је приволе да се одрекне насиља и приступи преговорима. Очигледан и најновији резултат тих напора јесте обустава непријатељстава у периоду од августа 1994. до 9. фебруара 1996. године.²⁰ На том задатку лично се ангажовао и председник САД, а међународну (посредничка) трочлану комисију предводио је бивши амерички сенатор и блиски сарадник председника САД (Клинтон) Џорџ Мичел (примирје је прекинуто због инсистирања Велике Британије да ИРА преда наоружање пре него што започну мировни преговори). Усклађени напори трију земаља против ИРА несумњиво су велики проблеми за њу, па јој остаје једина могућност да настави са бомбашким нападима у Северној Ирској и Лондону. Под претпоставком да ИРА подржава једна или више држава утицајних у међународној заједници (таквих примера није мало у свету), неизвесно је да ли би остала само на бомбашкој стратегији,

¹⁹ Ирци су се дигли на устанак против британске управе 1916. године. Рат је трајао до 1992. године, када је проглашена независна Република Ирска, а Северна Ирска је остала у саставу Велике Британије. Протестанти (1,6 милиона) чине већинско становништво Северне Ирске, које је организовано у Главној протестантској партији и признаје британску управу. Ирска републиканска армија има подршку међу католичком мањином, која сматра Британију окупаторском силом и бори се за уједињење с Републиком Ирском. Организацију ирских терориста чине два дела: политички (Шин Фејн) и војни (ИРА), који имају јединствен циљ – присаједињење Северне Ирске Републици Ирској. Ирска републиканска армија је у протеклих четврт века бомбашким нападима и снајперима убила око 3.000 лица, а лидер ИРА (Џери Адамс), у марту 1996, изјавио је: „Били смо спремни на мир, али су Британци желели рат. Ми смо спремни на још 25 година рата“.

²⁰ Ирска републиканска армија је објавила „тотални прекид војних операција“ 31. августа 1994. године. За 22. фебруар 1995. планиран је референдум о заједничким предлозима за будућност институција у Северној Ирској. У новембру 1995. Међународна комисија је закључила да би политичке преговоре требало да прате и разговори о разоружању. У јануару 1996. Британија је предложила изборе у Северној Ирској, на којима би се изабрали делегати за мировне преговоре. Ирска републиканска армија је одбацила тај предлог и квалификовала га као диверзију. У периоду од 9. фебруара до 15. јуна 1996. ИРА извела је шест бомбашких напада (пет у Лондону и један у Манчестеру), у којима су убијена три лица а 308 лица је било повређено. У међувремену, ИРА саопштила је (4. априла 1996) да се неће разоружавати пре него што се потпише коначно примирје, а Велика Британија и Ирска су именовале (6. јуна 1996) америчког сенатора за вођу мировних преговора и разоружање Ирске републиканске армије.

упркос чињеници да Велика Британија у Северној Ирској има око 20.000 војника.

Сарадња између Шпаније и Француске против баскијских терориста (ЕТА) карактеристичан је пример превенције коалиционог модела. У терористичкој активности ЕТА, која траје од 1968. године, погинуло је 800 људи. Циљ терориста је независност Баскије (простор који се протеже од јужне Француске до северне Шпаније). Шпанска полиција води тешку антитерористичку борбу с променљивим успехом, примењујући и неке специфичне методе.²¹ Приоритетни циљеви напада јесу официри шпанске војске²², припадници полиције и политичари који су „најодговорнији за репресалије према баскијском народу“. У јеку појачане терористичке кампање 1993. године, шпанска и француска полиција предузеле су координиране противтерористичке мере – ухапсиле су многе вође ЕТА, продрле у њен састав и дезорганизовале је изнутра, односно ЕТА расформирала је многе своје „команде“ (оперативне јединице за одређена подручја и градове). Тиме је „стратегија дестабилизације“ баскијских терориста, заснована на процени да ће атентатима на политичаре „приморати Владу Шпаније на преговоре са ЕТА“, озбиљно уздрмана. Наиме, став актуелних шпанских власти је јасан: не може и неће бити никаквог дијалога док ЕТА не престане да убија. Она је наставила да проводи тероризам²³, али је тај шпански вишегодишњи проблем остао незапажен у ОЕБС-у, разним невладиним и међународним организацијама за људска права, наравно и у ОУН, која, иначе, исказује систематску забринутост за сличне, односно много мање проблеме у неким бившим социјалистичким земљама.

Пример Корзике (острво у саставу Француске) такође је поучан с аспекта предности коалиционог модела одбране од тероризма. Наиме, припадници Фронта за национално ослобођење Корзике већ 25 година проводе типичан тероризам против Француске (у 1995. години извели су 612, а у 1996. години, до 30. марта, 71 терористички акт – подметање бомби, атентати и оружани напади на полицију) с намером да издејствују њено отцепљење од Француске. Међутим, тај француски проблем није скренуо пажњу ни невладиних организација за људска права неке друге

²¹ Јавни тужилац у Мадриду, 12. јануара 1996, затражио је покретање поступка против бившег министра МУП-а у вези с „прљавим ратом“. Реч је о томе да је некадашњи шеф тајних операција МУП-а Шпаније изјавио Врховном суду да је шпанска Војна обавештајна служба (ОЕСИД) обезбедила оружје, фалсификована документа и информације Антитерористичким ослободилачким групама (ГАЛ), које су у периоду између 1983. и 1987. године убиле 27 припадника ЕТА. Убиства су извршена незаконито, према начелима мафије.

²² Врховни суд Шпаније осудио је (8. фебруара 1996) два припадника ЕТА на по 930 година затвора због учешћа у бомбашком нападу (аутомобил бомба) 21. јула 1993. у центру Мадрида, када су убили седам официра шпанске војске и ранили 39 случајних пролазника.

²³ Два припадника ЕТА, 6. фебруара 1996, у центру Сан Себастијана, убили су политичара Фернанда Мухику. Припадник ЕТА, 14. фебруара 1996. убио је професора Мадридског универзитета (бивши председник уставног суда Шпаније). У експлозији бомбе у Кордоби (20. мај 1996), коју су активирали припадници ЕТА, погинуо је армијски подофицир, а аутобус пун војника избегао је несрећу (бомба је активирана са малим закашњењем, када се аутобус удаљио око 200 метара од критичног места).

државе или међународне организације. Дакле, корзикански терористи немају могућности да добију инострану помоћ, што је изузетно важна чињеница за организовање и одбрану од тероризма земље жртве.

Закључна разматрања

Тероризам је ефикасно оружје моћних субјеката међународне заједнице, посредством којег остварују или покушавају да остваре своје хегемонистичке циљеве и интересе, па је одбрана од њега скопчана с бројним тешкоћама. Упркос великој распрострањености тероризма у свету, огромним жртвама које изазива, страху који сеје, првенствено међу недужним грађанима, и апсолутној нелегитимности, решавању тог актуог проблема се не прилази на прави начин. Наиме, осим тога што се свака земља нападнута њиме брани према својим могућностима, светска организација (ОУН) још није пронашла ефикасан метод за мобилизацију релевантних субјеката међународне заједнице на сузбијању и елиминисању тероризма. У ствари, поједини органи ОУН сукцесивно се баве њиме, на жалост често погрешно, и тако га директно подстичу (типичан су пример резолуције о наводном кршењу људских права Албанаца у СР Југославији).

Земље угрожене тероризмом најчешће су суочене с његовим унутрашњим носиоцима, чији је крајњи циљ отцепљење дела територије, дакле разбијање њене територијалне целокупности. Њихова одбрана, несумњиво, била би много ефикаснија да носиоци унутрашњег тероризма нису под покровитељством спољних снага – држава хегмона. Насупрот томе, земље чији су моћ и утицај у међународној заједници велики, често превладавајући, имају ефикасне аутономне моделе одбране од тероризма, али су створиле и коалиционе моделе. Иако ни ти модели не гарантују апсолутну заштиту од тероризма, њихова вишеструка превенција се систематски потврђује. Дакако, коалиционим моделима одбране од тероризма својствена је и особина да угроженост својих чланица и савезника политички, дипломатски и медијски пренаглашавају, и да именују стварне и индикативне носиоце међународног тероризма ради стављања на „стуб срама“, док прикривају своје нечасне радње у подстицању „туђег“ тероризма.

Актуелност одбране од тероризма ће се, према свему судећи, повећавати у наредном периоду. Такве тенденције намећу потребу да ОУН најозбиљније и приоритетно стави на дневни ред тај проблем, који је већи, чак, и од проблема нуклеарног оружја. Ти напори међународне заједнице неће дати резултате уколико САД, као једина суперсила, покушавају да наметну своје ставове, да кроје, тзв. нови светски поредак према својим критеријумима и да, према сопственој одлуци, селективно заведе економске и друге санкције, изопштавајући поједине државе из међународне заједнице и кажњавајући поједине народе мерама које су цивилизацијски превазиђене и поражавајуће (СРЈ, Иран, Ирак, Либија, Куба, Северна Кореја, и друге). Када тога не би било, вероватно би се пронашао заједнички међународни модел одбране од тероризма.